

Stalking – olaga förföljelse

Är den finska lagen ändamålsenlig?

Emilia Holmström

Examensarbete för tradenom (YH)-examen

Företagsekonomi

Vasa 2023

EXAMENSARBETE

Författare: Emilia Holmström

Utbildning och ort: Företagsekonomi, Vasa

Inriktning: Justitieförvaltning

Handledare: Mayvor Höglund

Titel: Stalking – olaga förföljelse. Är den finska lagen ändamålsenlig?

Datum: 19.11.2023

Sidantal: 34

Abstrakt

Stalking, eller olaga förföljelse, är ett ämne som många i samhället tror är ett brott som endast kändisar råkar ut för, men så är det inte. De flesta offer är privatpersonen som blir stalkad av sin ex-partner. Stalking är ett brott i Finland sedan 2014, men ändå ser vi inte många rättsfall var paragrafen i strafflagen används.

Syftet med examensarbetet är att redogöra för vilket sätt ett offer skyddas enligt finsk lag och att utvärdera om denna lagstiftning är ändamålsenlig, samt att belysa vad ett offer kan göra i förebyggande syfte. Den huvudsakliga målsättningen med detta arbete är att sprida information och kunskap om ämnet stalking.

Till den teoretiska delen har en litteraturstudie gjorts för att svara på var den finska strafflagens paragraf om olaga förföljelse kom från.

Till empiriska delen har metoden rättsdogmatik använts. Rättsdogmatik innebär att analysera och tolka lagtext.

En slutsats på den primära forskningsfrågan kunde dras på det sättet att det är en svår och komplicerad fråga att ge ett rakt svar på. Under vissa tolkningar verkar vår lag vara tillräcklig för att skydda offer, men det finns alltid gråzoner. Det verkar dock ändå som att vår lag är tillräckligt omfattande, och det primära problemet verkar vara samhällets låga kunskapsnivå i ämnet och att brottet inte rapporteras till polis eller annan myndighet.

Språk: svenska

Nyckelord: Stalking, olaga förföljelse, stalkertyp, Istanbulkonvention

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Emilia Holmström

Koulutus ja paikkakunta:

Suuntautumisvaihtoehto: Oikeushallinto

Ohjaaja: Mayvor Höglund

Nimike: Stalking – Vainoaminen. Onko suomen laki tarkoituksenmukainen?

Päivämäärä: 19.11.2023

Sivumäärä: 34

Tiivistelmä

Stalking eli vainoaminen on aihe ja rikos, jonka moni luulee koskevan vain julkisia tai kuuluisia henkilöitä. Näin ei kuitenkaan ole. Suurin osa uhreista on yksityishenkilöitä, joita entinen kumppani vainoaa. Vainoaminen on ollut rikos Suomessa vuodesta 2014 lähtien, mutta ei löydy paljontaan tapauksia, joissa pykälä on tullut käytetyksi. Opinnäytetyön tarkoitus on antaa selitys sille, millä tavalla uhria suojataan Suomen laissa, ja arvioida, onko tämä laki tarkoituksenmukainen. Opinnäytetyö myös valaisee uhrin mahdollisia tekoja ennaltaehkäisevään vainoamiseen. Opinnäytetyön ensisijainen tavoite on levittää tietoa vainoamisesta.

Teoreettiseen osaan on käytetty kirjallisuuden tutkimusta selvittämään, mistä Suomen rikoslain pykälä vainoamisesta tuli.

Empiiriseen osaan on käytetty oikeusdogmatiikkaa, mikä tarkoittaa lakitekstin analysointia ja tulkintaa.

Johtopäätös ensisijaiseen tutkimuskysymykseen on, että kysymys on vaikea ja monimutkainen antaakseen suoran vastauksen. Joidenkin tulkintojen mukaan laki on riittävä suojellakseen uhria, mutta aina löytyy harmaita alueita. Näyttää kuitenkin siltä, että laki on riittävän kattava, ja ensisijainen ongelma lienee yhteiskunnan matala tietotaso kyseessä olevasta aiheesta, että rikoksia ei aina ilmoiteta poliisille tai muulle viranomaiselle.

Kieli: ruotsi

Avainsanat: stalking, vainoaminen, vainoamistyyppi, Istanbul konventio

BACHELOR'S THESIS

Author: Emilia Holmström

Degree Programme: Business Administration

Specialisation: Judicial administration

Supervisor: Mayvor Höglund

Title: Stalking. Is the Finnish legislation appropriate?

Date: 19.11.2023

Number of pages: 34

Abstract

Stalking is a phenomenon that many in our society mistakenly believe only happens to celebrities, but this is not the case. Most victims are private individuals whose ex-partners stalk them. Stalking has been a crime in Finland since 2014, but we have yet to see many cases where the relevant provision in the criminal law is applied.

The primary goal of this thesis is to elucidate how a victim is protected under Finnish law and to assess the appropriateness of the legislation. The thesis also explores preventive measures for stalking victims. Its overarching aim is to disseminate information and knowledge about stalking.

For the theoretical section, a literature study was conducted to trace the origin of the relevant paragraph in Finnish criminal law.

The empirical part employed the legal dogma method, which involves analyzing and interpreting legal texts.

The conclusion regarding the primary research question is that it is challenging and complex to provide a straightforward answer. Under certain interpretations, it appears that our law is sufficient to protect a victim, but there are always gray areas. It seems, however, that our law is comprehensive enough, and the primary issue lies in the low level of societal knowledge about the subject and the fact that these crimes often go unreported to the police or other authorities.

Language: swedish

Key words: stalking, stalking types, Istanbul convention

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Problemområde	2
1.1.1	Samhällets låga kunskapsnivå.....	2
1.1.2	Normalisering av beteenden.....	2
1.1.3	Myndigheternas resurser	2
1.1.4	Ett vanligt brott.....	3
1.1.5	Ett brott med låg tröskel och bra teknik.....	3
1.2	Tidigare forskning.....	4
1.2.1	Några kända forskare och deras forskning.....	4
1.3	Syfte	5
1.4	Avgränsningar	6
1.5	Metod	6
1.6	Disposition.....	6
2	Allmänt om stalking	8
2.1	Kort historia om antistalkningslagar i världen.....	8
2.2	Begrepp	9
2.2.1	Jämförelse av betydelseerna.....	10
2.3	Olika typer av stalkers.....	10
3	Regleringen av förföljelse i Europeiska unionen	13
3.1	Stalkningslagstiftning i Europeiska unionen.....	13
3.2	Medlemsstaternas lagstiftning om stalking och dess skillnader	13
3.3	Viktigheten av skydd för offer	18
4	Regleringen och analys av olaga förföljelse i Finland	20
4.1	Vad är olaga förföljelse?.....	20
4.2	Straffet för olaga förföljelse.....	21
4.3	Tolkning och analys av olaga förföljelse.....	23
4.3.1	Är den finska lagen ändamålsenlig?	24
4.3.2	Slutsats.....	25
5	Skydd mot stalking	27
6	Sammanfattning.....	30
6.1	Förslag till fortsatt forskning.....	31
7	Litteraturförteckning.....	32

1 Inledning

Stalking är något vi ser i filmer, media och hör talas om i allmänhet. Många drar en linje mellan kändisar och stalking, som om det endast händer dem. Kända stalkingfall genom tiderna inkluderar Britney Spears, som blev stalkad av sin ex-man, Selena Gomez, som blev stalkad av en främling, och John Lennon, som mördades av sin stalker.

Mark David Chapman var mannen som stalkade och slutligen mördade den kände artisten, sångskrivaren och fredsaktivisten John Lennon från The Beatles. Chapman var ursprungligen ett fan av The Beatles men blev med tiden alltmer upprörd över Lennons livsstil och allmänna uttalanden. Chapman blev särskilt upprörd över Lennons avslappnade inställning till kristendomen, som han uttryckte genom kommentarer om att The Beatles var mer populära än Jesus samt genom två sånger han senare skrev med titlarna "God" och "Imagine". Allt detta blev enligt Chapman för mycket, vilket ledde till att han började planera mordet. Chapman ägnade tre månader åt att planera och förfölja Lennon. Detta fall har först senare identifierats som en brottslig handling baserad på stalking eller olaga förföljande, eftersom begreppet stalking inte var särskilt känt eller användes mycket 1980.

Allmänheten går ofta i den tron att stalking endast drabbar kändisar, men så är verkligen inte fallet. Det är endast en relativt liten andel av stalkingoffren som är kändisar. Statistik visar att ungefär var tionde person råkar ut för stalking någon gång i sitt liv. Därför är det viktigt att ha kunskap om ämnet, eftersom vi aldrig kan veta vem som blir det nästa offret, och det kan vara vem som helst. (Örebro universitet, 2021)

Teknologins stora framsteg har skapat ett paradiset för stalkers. Nästan alla i västvärlden bär med sig en GPS i fickan, som vi kallar för telefon. I telefonen har vi också lättillgänglig tillgång till våra sociala medier, där de flesta av oss delar inlägg och händelser utan att noga tänka på vem som kan se det, vad den personen kanske gör med informationen och vilka andra effekter inlägget kan ha på ens liv.

En huvudsaklig målsättning med arbetet är att sprida kunskap om ämnet. Syftet är att undersöka hur ett offer skyddas enligt finsk lag och bedöma ändamålsenligheten hos dessa paragrafer.

1.1 Problemområde

Att identifiera stalking är ett större problem än vad de flesta tror, eftersom stalking kan ta många olika former. En plats där forskare inom området verkligen står handfallna är vid varje försök att ge en entydig definition av stalking, eftersom den ofta förändras. Detta skapar svårigheter för myndigheter, enskilda personer och särskilt förstagångsoffer att förstå att de kan vara i en stalkersituation och att detta kan vara ett brott.

Stalking är ett brott som kan vara svårt att exakt förstå, både från en juridisk och psykologisk synvinkel. Stalking uppvisar ofta liknande tecken och mönster, men tar samtidigt mycket varierande former. Detta kapitel kommer att behandla olika problemområden som rör ämnet.

1.1.1 Samhällets låga kunskapsnivå

Samhället har generellt sett en låg kunskapsnivå om vad stalking innebär. Detta innebär att de flesta inte vet vad som är straffbart enligt lag. Många tror att stalking endast drabbar kändisar, men så är det inte. Statistik är svår att få tag på, eftersom stalking som kommer till myndigheternas kännedom oftast registreras som någon annan typ av brott. (Örebro universitet, 2021)

1.1.2 Normalisering av beteenden

Ett av de största problemen inom stalking är att de enskilda händelserna sällan utgör ett brott enligt lag, vilket leder till att vi som människor ofta normaliserar beteendet. Problemet uppstår när man måste sammankoppla dessa enskilda händelser för att de ska utgöra ett brott. Som exempel kan nämnas att det inte är ett brott att råka äta lunch på samma ställe, att stöta på varandra på stan, i butiken eller på gymmet. Det juridiska dilemmat blir således att avgöra var gränsen går mellan ett slumpmässigt möte, upprepat beteende, och stalking. (Örebro universitet, 2021)

1.1.3 Myndigheternas resurser

Polisens resurser utgör också ett enormt problem. Till exempel, om en person misstänker att hen blir stalkad, i vilket skede ska denne kontakta polisen för att bli tagen på allvar? Som tidigare nämnt har stalking sin grund i händelser som i sig själva inte är ett brott. Hur

ska polisen då kunna ingripa och hjälpa ett offer innan händelsen har eskalerat till ett verkligt brott? Offren har också, i olika forskningsrapporter och dokumentärer, upplevt att de inte tas på allvar, vilket har lett till minskad tillit till polisen och andra myndigheter på grund av långsam respons. (Sveriges radio, 2021)

1.1.4 Ett vanligt brott

Det andra stora problemet med stalking är hur vanligt det är. Var tionde person är väldigt många i slutändan. Av dessa är de flesta förstagångsoffer, det vill säga helt nya i situationen. Problemet med förstagångsoffer är även den bristfälliga informationen som finns till hands. Många som råkar ut för stalking kan få missvisande information på grund av den låga kunskapen om ämnet i allmänheten. Ofta är även informationen svår att hitta på grund av att olika myndighetsorgan använder sig av olika begrepp som berör samma ämne. (Örebro universitet, 2021)

På den finska polisens hemsida finns stalking under titeln "Förföljelse", vilket i sin tur finns under rubriken "Våldsbrott". Enligt lag klassas olaga förföljelse som ett våldsbrott, men för ett offer kan rubriken "våldsbrott" ha motsatt effekt, det vill säga att offret kan tveka att söka hjälp. Rubriken kan ge offret uppfattningen att meddelanden som gärningsmannen skickar eller annan form av kommunikation måste ha en våldsam eller hotfull ton för att klassas som förföljelse. Detta bidrar också till problemet att det för närvarande är mycket svårt att få fram statistik om hur vanligt stalking är, eftersom en relativt liten andel av fallen når rättsväsendet, såsom tingsrätten. I dessa fall döms gärningsmännen oftast för något helt annat än olaga förföljande, eftersom om stalkningen har gått så långt att den behandlas av rättsväsendet, klassificeras det oftast som något annat, till exempel misshandel. (Finska polisen, 2023)

1.1.5 Ett brott med låg tröskel och bra teknik

Som många psykologstudier inom ämnet har konstaterat är stalking ett lågtröskelbrott, det vill säga att det inte har hittats något speciellt hos gärningsmän för stalking; alla kan bli stalkare och bli stalkade. En del av detta har att göra med människans naturliga behov av att samla information.

Enkelheten av att skaffa utrustning för informationsinsamling har ökat med åren. De flesta stormarknader säljer övervakningskameror, mikrofoner, små GPS-enheter och många andra tekniska prylar. Apples produkt Airtag är en liten enhet som kan placeras på egendom som en person vill hålla koll på. Till exempel används dessa ofta för att följa var en resväska som lastas i flygplanets lastrum faktiskt befinner sig. Tyvärr möjliggör också denna teknik att en liknande enhet kan fästas på exempelvis en bil för att spåra ägarens färdväg. Annan teknik blir bara mindre och lättare att gömma med tiden. Kameror kan gömmas i så små objekt som en telefonladdare eller en fågelholk för att sedan utnyttjas av en stalkare. (Koskela, 2023)

1.2 Tidigare forskning

Stalking är ett ålderdomligt beteende hos människan, och det har därför varit föremål för forskning under en längre tid. Innan 2020 utfördes dock forskning om ämnet på en låg nivå. Den forskning som genomfördes runt 2000–2010 är även nu nästan föråldrad. Teknikens framsteg har möjliggjort nya metoder för stalkare som inte var kända vid början av 2000-talet. Under 2020 observerades en ökande trend av forskning inom området stalking, men ytterst få studier är baserade på Finland; de flesta använder i stället Sverige som exempel. Mycket av forskningen har även utförts utanför kriminologin, och majoriteten av studierna har en psykologisk grund eller fokuserar på specifika händelseförlopp eller situationer, såsom när en ensamstående mamma blir stalkad av sin tidigare partner. (Fissel, Reynolds, Nobles, Fisher, & Fox, 2022)

1.2.1 Några kända forskare och deras forskning

Trots att forskningen om stalking bara nyligen har fått fart har några forskare redan under en längre tid ägnat sig åt ämnet och etablerat sina namn inom området.

En sådan forskare är Susanne Strand, docent i kriminologi vid Örebro universitet. Hon är forskningsledare för programmet RISKSAM, vars syfte är att utveckla en effektiv arbetsmetod för socialtjänst och polis för att hantera våld i nära relationer och stalking. Ett forskningsprojekt som genomfördes i samarbete med Susanne Strand under 2022 hade som mål att förbättra polisens användning av ett riskbedömningsverktyg som används i fall-för-fall-basis för att bedöma offrets risk (Tayebi & Strand, 2022). (Örebro universitet, 2023)

Lorraine Sheridan är en brittisk psykolog som forskar om dynamiken och våld inom familjen, stalking samt risk- och hotbedömning. Hon agerar ofta som expertvittne i rapporter. Under 2021 medverkade hon i en artikel som behandlade beteendesekvansanalyser av offerberättelser om förföljelsebeteenden. Forskningsfrågan och syftet med artikeln var att undersöka i vilken utsträckning en tidsmässig metod skulle möjliggöra för utredare att kartlägga dynamiken i stalkingbeteendet. (Quinn-Evans, Keatly, Arntfield, & Sheridan, 2019)

Matt Nobles är en professor i straffrätt baserad i Florida, USA. Hans forskningsintressen inkluderar stalking och våld i nära relationer. År 2022 medverkade Matt Nobles i en artikel som behandlade ett offrets reaktion när denne blir cyberstalkad, det vill säga stalkad över internet. Syftet var att kartlägga offrens emotionella respons, såsom rädsla eller annan negativ reaktion, inför att bli utsatta för cyberstalking. (Fissel, Reynolds, Nobles, Fisher, & Fox, 2022)

Som tidigare nämnt ser vi att det finns forskning med många olika synvinklar på ämnet. Majoriteten av forskningen fokuserar på den effekt som stalking har, till exempel Matt Nobles forskning om offrets respons. Mycket av forskningen görs på psykologisk grund, till exempel forskning om motiv för stalking, det vill säga varför någon stalkar en annan person, som forskningsfråga. I Finland verkar forskningen ännu inte ha tagit fart, men en trend inom ämnet kan ses från de senaste åren.

1.3 Syfte

Syftet med examensarbetet är att redogöra för vilket sätt ett offer skyddas enligt finsk lag och att utvärdera om denna lagstiftning är ändamålsenlig, samt att belysa vad ett offer kan göra i förebyggande syfte. Den huvudsakliga målsättningen med detta arbete är att sprida information och kunskap om ämnet stalking. För att uppnå syftet ställs följande forskningsfrågor:

1. Varifrån har finska strafflagens olaga förföljelse fått sitt ursprung?
2. Är den finska lagen ändamålsenlig då det gäller att skyddas från olaga förföljelse?

För att uppnå syftet krävs en historisk tillbakablick och en analys av de problem som är förknippade med kriminaliseringen av olaga förföljelse. Det behövs också en

litteraturstudie av regleringen på EU-nivå för att klargöra varifrån lagstiftningen har sitt ursprung och på vilket sätt olika medlemsstater har implementerat direktiven i sin lagstiftning.

1.4 Avgränsningar

Stor del av forskningen som gjorts inom stalking har haft en psykologisk synvinkel. Detta arbete kommer att undersöka ämnet ur en juridisk synvinkel, men det kommer vid vissa tillfällen att kollidera med psykologin. Dock kommer dessa aspekter endast behandlas på en grundläggande nivå.

I allvarliga fall av stalking kan offret bli tvunget att helt ändra sin identitet. Hur en person går till väga och vilka medel som kan användas för att byta identitet och helt "försvinna" kommer inte att behandlas i detta arbete.

Delen av arbetet som tar upp en kort historik finns med för att bevisa att lagar som kriminaliserar stalking är relativt nya. Endast två exempel tas upp för att illustrera situationen i olika länder och världsdelar, såsom Afrika.

1.5 Metod

Genom en litteraturstudie av forskning på området har kunskapen i ämnet fördjupats för att få en klar bild av hur samma lagstiftning kan variera betydligt mellan de olika medlemsstaterna inom EU. De huvudsakliga texterna som användes var skrivna av forskare som Suzan van de Aa. (van der Aa, 2017; van der Aa, Suzan; Römken Renée, u.d.)

Metoden som har använts i arbetet är den rättsdogmatiska metoden. Rättsdogmatik innebär att analysera och tolka lagtext. Rättsdogmatik kan delas in i kartläggande rättsdogmatik, kritisk rättsdogmatik och konstruktiv rättsdogmatik. (Hjertstedt, 2019)

1.6 Disposition

I kapitel 1 konkretiseras problemet och syftet med arbetet. Kapitlet formar det perspektiv arbetet ska ses igenom. Tidigare forskning belyses och några avgränsningar och metod för arbetet tas upp.

I kapitel 2 behandlas ämnet på en allmän nivå. Kapitlet syftar till att klargöra olika begrepp för att ge läsaren en förståelse för arbetet och ämnet. Dessutom presenteras de olika typerna av stalkers för att skapa en helhetsbild av problemet och för att öka kunskapsnivån kring ämnet. Kapitlet inkluderar även en historisk tillbakablick över antistalkningslagar, med avsikten att tydliggöra och belysa problematiken.

I kapitel 3 redogörs för regleringen på EU-nivå. Dessutom presenteras olika länders regleringar och problem med att implementera lagstiftningen i olika länder. Avsikten med detta kapitel är att belysa problematiken med att implementera regleringen i nationell lagstiftning samt att jämföra hur olika länder hanterar detta. En andra avsikt med kapitlet är en tillbakablick om varifrån den finska paragrafen olaga förföljelse 13.12.2013/879 härstammar.

I kapitel 4 förtydligas inledningsvis vilka brott som paragrafen olaga förföljelse berör. Det fortsätter med en redogörelse om hur regeringen bestämt straffet för olaga förföljelse och kapitlet avslutas med en analys och tolkning av strafflagens 13.12.2013/879 paragraf om olaga förföljelsen och en slutsats kan dras.

I kapitel 5 presenteras hur en privatperson kan förebygga och vilka åtgärder denna person kan överväga om den skulle hamna i en stalkningssituation. Kapitlet belyser några viktiga punkter, såsom att alltid prioritera säkerheten för att undvika personskador och hur man kan samla bevis.

I kapitel 6 sammanfattas arbetet och forskningsfrågorna besvaras.

2 Allmänt om stalking

I detta kapitel behandlas allmänt förföljelse och stalking. Det finns många typer av stalkare, och offrens reaktioner kan variera. Dock finns det en gyllene regel som gäller för alla fall av stalking: Kontakta aldrig din stalker.

2.1 Kort historia om antistalkningslagar i världen

Stalking och förföljelse är beteenden som mänskligheten har sett sedan samhällets begynnelse. Man skulle kunna tro att antistalkningslagar är mycket gamla, men faktum är att de inte är det. Stalking är ett åldrat beteende som har förändrat sin form många gånger genom historien. Danmark var historiskt sett det första landet i Europa som kriminaliserade stalking så tidigt som 1933. Den danska strafflagen löd ungefär som följer cirka 1933. (van der Aa, 2017)

“Any person who violates the peace of some other person by intruding on him, pursuing him with letters or inconveniencing him in any other similar way, despite warnings by the police, shall be liable to a fine or to imprisonment for a term not exceeding 2 years. A warning under this provision shall be valid for five years.” (van der Aa, 2017)

Irland och Storbritannien var de första medlemsstaterna i dåvarande Europeiska unionen som implementerade en särskild antistalkningslag år 1997. Europarådets Artikel 34, som tydligt kriminaliserar stalking, undertecknades av 28 medlemsstater inom Europeiska unionen år 2016. I Finland infördes paragrafen olaga förföljelse i strafflagen år 2014. (van der Aa, 2017)

Kalifornien var den första av USA:s stater som antog en lag mot stalking år 1990, som ett svar på stalkingen och det efterföljande mordet på Rebecca Shaeffer, en skådespelerska och modell. År 1992 hade 27 stater införlivat lagen, och år 1996 hade 49 stater det. Idag har alla 50 stater lagar som förbjuder stalking, även om detaljerna om vad som ingår i stalking-beteendet kan skilja sig mellan staterna. Statistiken i USA är inte helt verklighetstrogen, men forskning från 2012 uppskattar att cirka 1,5% av befolkningen som är över 18 år kommer att uppleva stalking. (Catalano, 2012; National Institute of Justice, 1996)

Från och med 2017 har vetenskapliga artiklar från Asien påpekat att antistalkningslagar fortfarande var ovanliga utanför Nordamerika och Europa (Chan & Sheridan, 2017). Nyligen, i maj 2023, har Malaysia kriminaliserat stalking, vilket visar att även Asien har uppmärksammat dessa problem (Women's Aid Organisation, 2023).

I Sydamerika införs även lagar som gör stalking straffbart. Det varierar mellan länderna, men den vanligaste påföljden är böter (Research Directorate, Immigration and Refugee Board of Canada, Ottawa, 2008). I Sydafrika publicerades en rapport i november 2006 med avsikten att kriminalisera stalking, men dess nuvarande status är tyvärr okänd (South African law reform commission, 2006). I Nigeria har stalking varit ett brott sedan 2015 (SabiLaw, 2018).

Som en sammanfattning kan vi konstatera att hela världen upplever samma beteende och har gjort det under en längre tid, men att kriminaliseringen av stalking tar olika lång tid i olika länder. Majoriteten av exemplen i detta kapitel har dock antingen redan kriminaliserat stalking eller arbetar aktivt med att göra det.

2.2 Begrepp

Stalking: Ordet stalking är på engelska och grundformen är "To stalk" Oxfords ordlexikon känner att grundformen "To stalk" har två olika meningar

1. To stalk (something/somebody)

Detta beskriver en händelse var någon eller någonting smyger på någon eller någonting med meningen att skada eller döda. Detta begrepp används oftast för att beskriva djurs beteende, och för att brutalisera människobeteende. (Oxfords Learner's Dictionaries, u.d.)

2. Stalk somebody

Att förfölja eller olagligen iakttä någon över en längre period, på ett sätt som anses irriterande eller skrämmande. (Oxfords Learner's Dictionaries, u.d.)

Susanne Strand definierar stalking på detta sätt: "Upprepad kommunikation mot en persons vilja som skapar rädsla eller oro". (Örebro universitet, 2021)

Finlands strafflag 25 kapitel, 7 a § uttrycker olaga förföljelse på följande sätt:

”Den som upprepade gånger hotar, följer efter, iakttar, eller kontaktar eller på något annat jämförbart sätt obehörigen förföljer någon annan så att förfarandet är ägnat att skapa rädsla eller ångest hos den som förföljs ska, om lika strängt eller strängare straff för gärningen inte föreskrivs någon annanstans i lag, för olaga förföljelse dömas till böter eller fängelse i högst två år.” (Finlex, 1889)

2.2.1 Jämförelse av betydelserna

Då man granskar alla olika definitioner ser man både likheter och skillnader. Vi kan utesluta Oxfords första definition eftersom den inte har någonting att göra med det aktuella arbetet. Däremot, när vi närmare undersöker Oxfords andra definition, kan vi se att Oxford kräver att stalking-beteendet ska pågå under en längre period.

Den definition som Susanne Strand använder är alltför otydlig och öppen för att kunna användas i lagtext, men den fungerar väl för att ge en kort beskrivning av vad som avses med stalking i det dagliga livet. Strafflagen måste ha en stringent definition av vad som utgör ett brott, eftersom man i Finland inte kan dömas för ett brott som inte finns angivet i strafflagen, men även här uppstår gråzoner. En likhet som återfinns i samtliga definitioner är att offret upplever rädsla, oro, irritation eller någon annan negativ känsla.

2.3 Olika typer av stalkers

För att effektivt kunna agera i en stalkingsituation är det värdefullt att kunna profilera en stalker. Beroende på vilken typ av stalker det rör sig om kan offret också agera på olika sätt för att maximera effekten och få situationen att upphöra. Denna information är även värdefull för polis och andra myndigheter eftersom det, beroende på stalkertyp, kan vara antingen lättare eller svårare att avsluta situationen. (Örebro universitet, 2021)

1. Ex-partnern

I samhället tror vi att ungefär hälften av alla stalkers är en före detta partner. Statistik är svår att få fram eftersom inte alla stalkerfall anmäls till polis eller klassificeras som stalking i polisens system. I Sverige har det uppmätts att ca 70–80% av stalkers är före detta

partners. I studier på den psykologiska fronten har man lyckats identifiera några tankesätt som kan indikera att en före detta partner börjar stalka:

1. Ingen gör slut med mig
2. Vill bara ha tillbaka
3. Skrämma bort ny partner

Du vet inte i förväg om din före detta partner kommer att börja stalka dig, men det finns några indikatorer som kan tyda på att personen har tendenser till stalking, såsom ett överdrivet kontrollbehov. (Örebro universitet, 2021)

2. Närhetssökande

Denna typ av stalker vill vara nära någon och strävar efter att skapa en vänskap eller ett förhållande av något slag. Personer som arbetar med möten eller står framför publik löper högre risk att bli utsatta för denna typ av stalker jämfört med andra riskgrupper. Yrkesgrupper som sjuksköterskor, lärare eller skådespelare är exempel på dem som är särskilt utsatta. Den här stalkern ser inte förhållandet mellan dem och offret som enbart professionellt utan uppfattar snarare sjuksköterskan som en vän eller till och med som en romantisk partner. Stalkern söker upp offrets platser, så om det är en arbetsplats som ett sjukhus kommer stalkern ofta att besöka det och fråga efter sitt stalkingoffer. (Örebro universitet, 2021)

3. Den socialt inkompetenta

Denna typ av stalker förväxlas ofta med den närhetssökande stalkertypen. Båda har samma motiv, nämligen en ensidig relation. En skillnad från den närhetssökande är att den socialt inkompetenta inte förstår att det inte finns någon relation. Ett klassiskt exempel på detta kan vara en kassörskan som ler åt en kund, och denna kund väntar sedan utanför affären med blommor. Denna typ av stalker är lätt att få att sluta och är enligt de flesta statistiska uppgifter ofarlig; offren upplever ofta obehag, men stalkern orsakar sällan fysisk skada på föremål eller personskador. Ofta räcker det med att en chef på arbetsplatsen eller en partner säger åt stalkaren att sluta. (Örebro universitet, 2021)

4. Hämnaren

Hämnnaren är en typ av stalker som upplever en orättvisa och vill hämnas på den organisation eller institution som har orsakat smärtan. Hämnnaren stalkar sällan en enskild person utan fokuserar i stället på en hel organisation. Till exempel, om stalkarens hus brinner och brandkåren inte kunde rädda det i tid, kan stalkaren känna en önskan att hämnas på brandkåren och förfölja personalen på brandstationen. En annan vanligt utsatt myndighet är rättsorganen, såsom tings- och hovrätten. Denna typ av stalker är den näst mest vanliga efter en före detta partner, och dessa stalkingförhållanden varar ofta under lång tid. (Örebro universitet, 2021)

5. The predator (Rovdjuret)

Denna typ av stalker är den minst vanliga. Den är känd från filmer och representerar den stereotypiska stalkern: en man klädd i mörka kläder som förföljer någon in i en mörk gränd. Dessa situationer leder ofta till grova brott, såsom misshandel och våldtäkt. Tyvärr ger denna stereotypiska bild en vilseledande uppfattning om vad stalking egentligen innebär, eftersom denna typ av stalker är den minst vanliga i verkliga livet men har blivit populär genom media och film. (Örebro universitet, 2021)

3 Regleringen av förföljelse i Europeiska unionen

I detta kapitel behandlas regleringen av förföljelse eller stalking i Europeiska unionens medlemsstater. Inledningsvis redogörs för hur stalking regleras på Europeiska unionens nivå. Likheter mellan medlemsstater och skillnader tas upp, och sedan går arbetet närmare in på specifikt Finland och Finlands strafflag i det kommande kapitlet.

3.1 Stalkningslagstiftning i Europeiska unionen

I början av arbetet presenterades en kort historik om Europeiska unionens arbete med att kriminalisera stalkning. Där konstaterades att de första länderna kriminaliserade stalkning 1997. Även i dagens läge har majoriteten av Europeiska unionens medlemsstater inte implementerat en dedikerad kriminalisering av stalkning. Dock har många av medlemsstaterna kriminaliserat ett beteende som ligger nära, vilket uppfyller Europeiska unionens krav och gör att de får finnas med på listor som intygar att landet har en antistalkningslag. Finland inkluderas i denna kategori. Det finns sju länder som ännu inte uppfyller Europeiska unionens krav, och dessa är Bulgarien, Estland, Danmark, Grekland, Lettland, Litauen och Cypern. (van der Aa, 2017)

Danmark hamnar i en intressant situation, då vi från den korta historien (se sida 8) kan se att Danmark redan hade en lag omkring 1933 som möjligtvis kunde tolkas som att den behandlar och kriminaliserar stalkingbeteendet. Trots vissa ändringar anser emellertid Europeiska unionen att denna lag är för otydlig. Enligt den danska lagen från 2019 kan själva stalkningsbeteendet inte leda till en dom, men det kan däremot höja straffet för ett annat brott. (European institute for gender equality, u.d.)

3.2 Medlemsstaternas lagstiftning om stalking och dess skillnader

När flera olika medlemsstater, med grundläggande skillnader i sina lagstrukturer, försöker implementera en förändring som berör dem alla, uppstår problem. Att ändra en lag i ett enskilt land är redan en lång och komplicerad process, och denna process blir bara svårare och längre när flera länder ska åstadkomma samma förändring. När Europeiska unionen påbörjade arbetet med att kriminalisera stalking kunde direkt två problem identifieras, då lagar inte fanns:

1. De existerande lagarna i medlemsstaterna var inte tillräckligt specifika för att utgöra brott. Detta ledde till att polis och andra myndigheter var tvungna att vänta på grövre brott av gärningsmannen.
2. De existerande lagarna i medlemsstaterna omfattade inte stalkning i sin helhet och/eller inkluderade inte alla typer av offer.

Dessa två problem inspirerade många medlemsstater som ännu inte hade kriminaliserat stalkning att påbörja processen. I dessa processer framkom två större likheter mellan medlemsstaterna: alla länder, förutom Belgien, kräver upprepad handling för att döma stalking och alla länder använder öppna begrepp som trakasseri, iakttagelse eller förföljelse. Dessa begrepp överlåter åt domstolen att tolka dem för varje enskilt fall. Anledningen till att begreppen är så öppet formulerade är för att de ska kunna täcka ett så stort område som möjligt. Dessa två likheter fanns mellan medlemsstaterna, men flera olikheter kunde också hittas:

1. En ny lag eller ett tillägg till strafflagen eller annan lag

Medlemsstaterna kunde delas in i tre underkategorier när det gällde att implementera kriminalisering av stalkning och förföljelse. Vissa medlemsstater lade endast till en eller flera punkter till sina redan existerande strafflagar, och i denna kategori ingick Finland. Det fanns medlemsstater som ändrade en redan existerande punkt i sina strafflagar, och det fanns medlemsstater som introducerade helt nya lagar som kriminaliserade stalking. Majoriteten av medlemsstaterna valde samma tillvägagångssätt som Finland och lade endast till en punkt i den befintliga strafflagen.

En fördel med att endast lägga till en punkt i en redan existerande lag är att det går snabbare att implementera och sätta i kraft, men det har sedan vissa nackdelar. Fördelen med att skapa en helt ny lag är att den ger en slags ram. Det innebär att inte bara gärningen kriminaliseras, utan även andra aspekter beaktas, såsom skyddet för offret och hur lagen fungerar i praktiken. (van der Aa, Suzan; Römkens, Renée, u.d.)

2. Det högsta och lägsta straffet

Medlemsstaterna skiljer sig ganska mycket när det gäller sanktionerna för att bryta mot sina respektive stalkningslagar. De högsta lagstadgade straffen varierar från det lindrigaste

i Malta på tre månaders fängelse till Polens tio år. Det är viktigt att beakta den bredare kontexten av varje lands strafflagstiftning för att förstå variationen, inklusive andra typer eller nivåer av brott och hur stalking passar in i detta sammanhang.

Att införa en enhetlig sanktion som skulle gälla för alla medlemsstater, vilket innebär att stalkning alltid skulle bestraffas på samma sätt oberoende av var i Europa en person befinner sig, skulle kunna skapa problem. Det skulle skapa obalans om ett land har ett mer högprofilerat brott som har en lägre sanktion eller vice versa. Från ett transnationellt EU-perspektiv kan det uppstå problem om straffet är för lågt när en utlämning av en misstänkt eller dömd stalker begärs. Därför rekommenderas medlemsstaterna att ha ett högsta straff på åtminstone ett års fängelse. (van der Aa, Suzan; Römkens, Renée, u.d.)

3. Negativa följder för offret

Det finns en variation mellan medlemsstaterna gällande frågan om bevis för offrets negativa konsekvenser måste presenteras i domstol. Till exempel måste ett offer på något sätt bevisa att deras liv har påverkats negativt och hur detta har haft effekt i länder som Tyskland, Irland och Polen. I Malta har stalking två nivåer – för att en gärningsman ska dömas till det lägre straffet behöver offret inte bevisa någonting, medan för det hårdare straffet måste offret kunna bevisa att deras liv har påverkats negativt av situationen de har varit med om.

I länder som Nederländerna och Italien behöver offret aldrig ha upplevt en negativ känsla, såsom rädsla eller någon annan negativ följd, för att gärningsmannen ska bli dömd. Fördelen med att inte behöva bevisa en negativ konsekvens för offret är att detta arbete tas bort från åklagaren. Dessutom finns det ingen enhetlig metod för att mäta en mental påverkan, och det är svårt att avgöra om offrets upplevda rädsla är genuin och i rätt omfattning. Offrets personlighet och hantering av stress är också faktorer som spelar in; ska en gärningsman få ett lägre straff för att offret är mer stabil och lugn? (van der Aa, Suzan; Römkens, Renée, u.d.)

Många stater i USA har övergivit kravet på bevis för negativa konsekvenser och har sedan länge varit föregångare inom antistalkningslagstiftning.

4. Den begränsade listan av taktiker för stalkaren

Vissa medlemsstater har inkluderat en lista över möjliga stalkningstekniker i sin lagtext, medan andra endast har använt mer övergripande begrepp som "trakasseri". Dessa länder har använt bredare begrepp och lämnat tolkningen av dem till de olika domstolarna. Vissa medlemsstater hamnar någonstans mitt emellan dessa två tillvägagångssätt, där lagtexten innehåller generella begrepp som är avsedda att täcka beteendet hos en stalkare, vilket är fallet i Finlands strafflag. Fördelen med att på något sätt beskriva ett brott är att det minskar problemen med *lex certa*-principen, vilket innebär att allmänheten bör veta att den handling de utför är straffbar (Faure, Weber, & Goodwin, 2012). Det ger också domstolen en vägledning för att minska osäkerheten kring detta påstående. Trots detta rekommenderar Europeiska unionen medlemsstaterna att använda mer övergripande och tolkningsbara begrepp. Detta beror på att forskning har visat att stalkare är kreativa gärningsmän som försöker undvika lagen om den är alltför specifik eller alltför restriktiv. (van der Aa, Suzan; Römkens, Renée, u.d.)

5. Begreppet "stalking"

De flesta medlemsstater har valt att använda ett begrepp på sitt eller sina nationella språk, trots att befolkningen ofta har hört det engelska begreppet "stalking" oftare och är mer bekant med det. Problemet som uppstår är att ett offer kanske är medvetet om begreppet på det egna språket men inte helt förstår vilka handlingar som faller under begreppet. Därför undviker de att söka hjälp från polisen eller andra myndigheter. Ett exempel från en studie i Nederländerna visade att flera offer lättare förstod det nationella begreppet, mer som ett besvär, till exempel som att halka.

Problemet med att införa det engelska ordet är att de flesta medlemsstater inte har engelska som sitt nationella språk, och därmed förstår inte hela befolkningen begreppet. Sedan återstår ändå problemet med en definition. Europeiska unionen har därför rekommenderat medlemsstaterna att använda sina nationella begrepp men att samtidigt genomföra informationskampanjer för att förklara begreppet för befolkningen. (van der Aa, Suzan; Römkens, Renée, u.d.)

6. Åtal på basen av offrets klagomål eller på åklagarens ex officio

Med "ex officio" menas att en domstol eller annan myndighet har skyldighet att behandla något på eget initiativ, det vill säga utan att någon har begärt eller väckt talan. (Lagen.nu, u.d.)

I vissa medlemsstater är det ett krav att klagomålet eller talan väcks av offret. Det innebär att om offret aldrig har väckt talan eller drar tillbaka sitt klagomål, kan åklagaren inte väcka åtal. I Tyskland är stalking i första hand ett klagomålsbrott, men det finns undantag om riksåklagaren anser att det är i allmänt intresse att väcka åtal. I dessa länder är det återigen en fråga om begrepp. Om offret har varit i livsfara eller annan fara som hotar hälsa och liv kan åtal väckas även utan klagomål, men inte för stalking, utan då enligt sina respektive delar i nationella strafflagar. (van der Aa, Suzan; Römken, Renée, u.d.)

Kravet på ett klagomål eller att talan väcks av offret kan av många olika orsaker hindra rättvisa. Offren kan vara hotade eller lurade av gärningsmannen att domstolen inte kommer att hjälpa dem, eller så kan det kännas för stort att väcka talan. Andra offer vill att stalkningen ska upphöra men är rädda att en dom inte kommer att ha någon effekt, eller så vill de inte att personliga uppgifter ska bli offentliga i en rättegång. Denna typ av offer väljer ofta att polisen ger en form av varning till gärningsmannen eller att ett besöksförbud utfärdas i stället för en rättslig process. (van der Aa, Suzan; Römken, Renée, u.d.)

7. Stalkarens avsikt

Medlemsstaterna avviker även från varandra när det gäller gärningsmannens avsikt. Vissa länder har en tydligare formulering i sin lagtext om vilka nivåer av avsikt som krävs, medan andra länder inte nämner det alls. Då formuleringen i lagtexterna jämförs kan man se fyra olika nivåer på avsikt¹ av gärningsman:

- Avsiktligt

Gärningsmannen är medveten om att det han eller hon gör är straffbart och har konsekvenser, och är antingen orädd eller vill att dessa konsekvenser ska inträffa.

- Medvetet

¹ De olika nivåerna på avsikt är översatta från engelska och inte officiella översättningar.

Gärningsmannen är medveten om att handlingen är straffbar och är relativt säker på att konsekvenserna kommer att inträffa. Trots detta försöker han eller hon undvika dem, vilket innebär att gärningsmannen är rädd och ovillig att acceptera konsekvenserna.

- Hänsynslöst

Gärningsmannen är medveten om konsekvenserna men bryr sig inte om huruvida de inträffar eller inte.

- Försumligt

Gärningsmannen var omedveten om konsekvenserna eller trodde att hans eller hennes handlingar inte var straffbara, även om sunt förnuft klart kopplar handlingarna till ett straff.

Medlemsstaterna är oeniga om på vilken nivå avsikten till brottet bör ligga. Vissa nationer anser att försumlig avsikt är tillräcklig, medan andra kräver en högre eller tydligare grad av avsikt från gärningsmannen för att fälla dom. Detta leder till problemet med hur domstolen kan fastställa gärningsmannens avsikt. En annan aspekt som komplicerar bevisningen är om gärningsmannen agerade med grundläggande avsikt eller specifik avsikt. Grundläggande avsikt kräver endast att brottet var avsiktligt eller hänsynslöst begånget. Specifik avsikt innebär att, utöver den grundläggande avsikten, hade gärningsmannen en tydligare förståelse för de negativa konsekvenserna som offret skulle drabbas av till följd av brottet. Bevisningen för specifik avsikt är svårare för åklagaren att styrka, vilket ökar risken för att vissa typer av stalkers undkommer lagen. Ett exempel på detta är ex-partners som ofta hävdar i domstol att de aldrig hade för avsikt att skada offret (van der Aa, Suzan; Römken, Renée, u.d.)

3.3 Viktigheten av skydd för offer

Ur ett människorättsligt perspektiv har skyddet av offren för stalking varit ett ledande exempel på att upprätthålla internationella mänskliga rättigheter. Allt detta ligger till grund för Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, antagen i Istanbul 2011. När skyddet för offren fastställs för stalking är det viktigt att inse att dessa offer behöver ett starkare skydd mot återfall än offer för brott med lägre återfall. Forskning tyder på att offrens motivation när de söker hjälp är att skydda sig själva och sina familjer. Eftersom den vanligaste stalkaren är en före detta partner är offret

ofta rädd när gärningsmannen kan återuppta sitt beteende, och om ett offer lever i konstant rädsla för återfall i brottet kan denne inte läka. (Council of Europe, 2011)

Ett problem för befolkningen och offer som bor i länder som inte har kriminaliserat stalking är att det kan vara svårt att få besöksförbud, kontaktförbud eller andra skyddsåtgärder, endast baserat på att stalking inte är ett brott i den nationen. Om inte gärningsmannen begår andra brott enligt nationens strafflagar lämnas offret ensamt av rättssystemet. (van der Aa, Suzan; Römken, Renée, u.d.)

4 Regleringen och analys av olaga förföljelse i Finland

Strafflagens bestämmelse om olaga förföljelse trädde i kraft den 1 januari 2014, och före det datumet var inte stalking explicit kriminaliserat i Finland. Innan den 1 januari 2014 kunde stalking endast åtalas som andra brott, såsom hemfridsbrott, olovlig avlyssning, olovlig observation och olaga hot. Lagen täckte en stor del, men det fanns gråzoner och luckor. Strafflagens bestämmelse hade sin grund i Europeiska unionens konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, antagen den 7 april 2011. (Council of Europe, 2011)

Finland kunde inte direkt implementera denna konvention eftersom den inte var könsneutral, i motsats till den finska lagen. Dessutom var många delar av konventionen redan kriminaliserade enligt finsk lag, så endast konventionens artikel 34 om olaga förföljelse beaktades (Council of Europe, 2011). Lagändringen underlättar även möjligheten att få besöksförbud och använda dem som en säkerhetsåtgärd. Ett besöksförbud förbjuder kontakten mellan privatpersoner och kan vara mer effektivt än ett rent straff. Om en part bryter mot besöksförbudet kan dock denna person dömas till fängelse. (RP 19/2013 rd, 2013)

4.1 Vad är olaga förföljelse?

Olaga förföljelse enligt den finska strafflagen är en bestämmelse som kan omfatta icke-kriminaliserade handlingar och samla dem under brottet olaga förföljelse. Stalkers använder ofta beteenden och handlingar som är potentiellt kriminaliserande, men på en nivå som hamnar i gråzonen. Tyvärr visar rättsfall än så länge att få förövare blir dömda för olaga förföljelse. Det beror ofta på att domen inkluderar en grövre handling som förövaren kan bli direkt dömd för, i stället för att använda en samling av mindre brott eller icke-kriminaliserade handlingar. Det är denna gråzon som bestämmelsen om olaga förföljelse är avsedd att kriminalisera. Nedan följer några exempel på handlingar som kan anses vara olaga förföljelse: (RP 19/2013 rd, 2013)

1. Fysiskt trakasserier och skadegörelse

Här inkluderas oönskade fysiska handlingar, såsom närmande av offret, en kram eller annan fysisk kontakt riktad mot offret som orsakar negativa känslor. Skadegörelse är redan explicit kriminaliserat enligt strafflagen. (RP 19/2013 rd, 2013)

2. Kommunikationstrakasseri

Upprepad, oönskad kommunikation i vilken form som helst som väcker rädsla, ångest eller andra negativa känslor. Det kan involvera telefonsamtal, brev, textmeddelanden eller annan användning av sociala medier. För närvarande är detta det vanligaste sättet för en stalker att närma sig sitt offer. Spridning av falsk information i syfte att skada offret eller framkalla rädsla kan också klassificeras som olaga förföljelse. (RP 19/2013 rd, 2013)

3. Hot och övergrepp

I den finska strafflagens paragraf om olaga hot fastställs att hotet antingen måste involvera vapen som skapar rädsla för offrets säkerhet eller att hotet i sig refererar till brott som skapar rädsla för offrets säkerhet. Inom ramen för olaga förföljelse kan exempelvis meddelanden som hotar att sprida rykten om offret kriminaliseras. Hot och övergrepp som utförs online kan också omfattas av olaga förföljelse. I sådana fall kan gärningsmannen faktiskt bli ansvarig för två brott samtidigt – först för hotet om att sprida ryktet på internet och sedan för själva spridningen av ryktet. (RP 19/2013 rd, 2013)

4. Följeslagning

Denna punkt möjliggör kriminaliseringen av den klassiska förföljningen. Gärningsmannen besöker offrets hem eller arbetsplats utan giltig anledning. Här kan ett besöksförbud också utgöra en kriminaliserande åtgärd, men gärningsmannen kan även utan detta falla under olaga förföljelse. (RP 19/2013 rd, 2013)

4.2 Straffet för olaga förföljelse

Straffet för olaga förföljelse är böter eller fängelse upp till två år. Motiveringen för straffet är att flera av de brott som utgör stalking har liknande straff. De brott som har tagits i beaktande och deras straff är följande:

Misshandel och grov misshandel: För att någon ska bli dömd för misshandel ska denne utsätta en annan människa för fysiskt våld som orsakar smärta eller gör någon medvetlös

eller i liknande tillstånd. För att brottet ska bli grovt ska misshandeln ha orsakat svår kroppsskada, en allvarlig sjukdom eller livshotande situation. Misshandeln kan också bli grov om den sker på ett synnerligen rått sätt eller om skjut- eller eggvapen, eller ett annat livsfarligt medel används. Försök till både misshandel och grov misshandel är straffbart. För misshandel är straffet böter eller fängelse upp till två år, och straffet för grov misshandel är fängelse i ett till tio år. (Finlex, 1889)

Hemfridsbrott och grovt hemfridsbrott: Hemfridsbrott innebär att någon inkräktar på någon annans hemfridsskyddade plats. En hemfridsskyddad plats inkluderar bostad, fritidsbostad och andra utrymmen som är avsedda att bo i, som exempelvis hotellrum, tält och husvagnar (Ahvenainen, 2000). Inkräkningen kan utföras på olika sätt, såsom i smyg eller genom att lura sig in eller stanna kvar på den hemfridsskyddade platsen. Även att störa någons hemfrid genom att orsaka oväsen eller kasta föremål är straffbart under hemfridsbrott. Brottet kan bli grovt om gärningsmannen har försett sig med vapen eller annat som kan eller har avsikt att orsaka skador på människor eller egendom. Hemfridsbrott blir även grovt om offret av någon anledning, såsom gärningsmännens antal, hot eller liknande, känt sin personliga säkerhet hotad. För hemfridsbrott blir gärningsmannen dömd till böter eller fängelse upp till sex månader, och vid grovt hemfridsbrott är straffet böter eller fängelse upp till två år. (Finlex, 1889)

Olovlig avlyssning och olovlig observation samt förberedelsen av dessa: Gärningsmannen gör sig skyldig till olovlig avlyssning eller observation om denne med teknisk utrustning lyssnar på samtal, prat eller annat ljud på en hemfridsskyddad plats, eller på en icke hemfridsskyddad plats om det finns skäl att tro att ingen skulle kunna höra diskussionen i första hand. Samma gäller för olaga observation, där gärningsmannen med teknisk utrustning iakttar en person på en hemfridsskyddad plats, toalett, omklädningsrum eller en plats där allmänheten inte har tillträde. För både olovlig avlyssning och olovlig observation är straffet böter eller fängelse upp till ett år. Att placera teknisk utrustning i syfte att begå dessa brott är straffbart med böter eller fängelse upp till sex månader. (Finlex, 1889)

4.3 Tolkning och analys av olaga förföljelse

Lagtolkning används när betydelsen av lagen inte framgår tydligt i texten. Trots att betydelsen kan verka självklar kommer ändå många rättsorgan att tolka lagen. Enligt strafflagens 25 kap. 7 a § avses med olaga förföljelse:

”Den som upprepade gånger hotar, följer efter, iakttar, eller kontaktar eller på något annat jämförbart sätt obehörigen förföljer någon annan så att förfarandet är ägnat att skapa rädsla eller ångest hos den som förföljs ska, om lika strängt eller strängare straff för gärningen inte föreskrivs någon annanstans i lag, för olaga förföljelse dömas till böter eller fängelse i högst två år.”

Lagtolkning används i enskilda fall. Det finns några olika sätt att tolka lag på:

1. Restriktiv tolkning

Restriktiv tolkning gör lagen bokstavig. Som exempel tar vi förbudsskylten för ridning. Enligt restriktiv tolkning gäller skylten endast när en person rider, och om ryttaren hoppar av och leder sin häst är det tillåtet, eller om ryttaren rider på någonting annat, som en ko, så omfattas inte detta av förbudsskylten.

När vi tolkar strafflagens punkt om olaga förföljelse enligt restriktiv tolkning, är tolkningen relativt säker. Dock nämns inget om sättet gärningsmannen kan begå olaga förföljelse på. Menar lagen att händelsen ska vara fysisk, som att förföljelsen sker på gatan, eller kan det inkludera kontakt via brev? (Andström, 2003)

2. Extensiv tolkning

Extensiv tolkning är ungefär motsatsen till restriktiv tolkning. Vi kan tolka vårt exempel med förbudsskylten nu som att den innebär att det är förbjudet att förflytta sig med vilket stort fyrbent djur som helst.

Vid extensiv tolkning är regleringen av olaga förföljelse ändamålsenlig. Vi behöver då inte specificera hur händelserna har ägt rum, utan bara konstatera att om dessa inträffar, utgör det ett brott. (Andström, 2003)

3. Teleologisk tolkning

Denna tolkningsmetod går djupare in på förbudet och reflekterar över vilket syfte förbudet har. I samma exempel kan förbudet handla om att stora fyrbenta djur förstör integriteten på en skogsstig genom att smutsa ner med sin avföring eller på annat sätt. Därför bör allt som kan orsaka detta förbjudas genom skylten.

Under teleologisk tolkning är även regleringen av olaga förföljelse ändamålsenlig. Syftet med lagtexten är att skydda offren för förföljelse, och därmed kan alla handlingar som strider mot detta syfte ses som brott. (Andström, 2003)

4. Subjektiv och objektiv teleologisk tolkning

Med subjektiv teleologisk tolkning menas att vi granskar regeringspropositionen och lagtexten utifrån lagstiftarens perspektiv.

Den objektiva teleologiska tolkningen betraktar lagtexten utifrån samhällets funktion.

För olaga förföljelse kan vi tolka regeringspropositionen så att syftet var att införa en lag som kriminaliserar förföljelse. Finland kunde inte helt anamma EU:s förslag eftersom det var skrivet på ett felaktigt sätt. Därför behandlade Finland endast en del av EU-förslaget och kompletterade strafflagen med det. Funktionen av olaga förföljelse för samhället är att alla ska kunna känna sig säkra och inte behöva vara rädda för att bli förföljda. (Andström, 2003)

5. E contrario tolkning

E contrario innebär att man kan dra slutsatsen att motsatsen gäller. Återvändande till vårt tidigare exempel om förbudsskylten kan vi då dra slutsatsen att det är förbjudet att rida häst på stigen eller vägen, medan alla andra djur är tillåtna att ridas på här.

En e contrario-tolkning som kan göras utifrån lagen om olaga förföljande är att om kontakten inte avsågs skapa rädsla eller ångest, då är det inte ett brott. (Andström, 2003)

4.3.1 Är den finska lagen ändamålsenlig?

För att kunna bedöma om en lag är ändamålsenlig eller inte måste många olika perspektiv beaktas. En lag och dess individuella delar måste uppfylla vissa faktorer för att anses vara ändamålsenlig:

1. Rättssystemets effektivitet

En bra och ändamålsenlig lag måste kunna säkerställa rättvisa i rättsprocessen och möjliggöra effektiv tillämpning för att säkra rättvisa för offret. (Finlex, u.d.)

2. Individuella rättigheter

En lagtext måste också upprätthålla en balans mellan offer och gärningsman. Det bör inte vara för enkelt att framställa falska anklagelser, och straffet bör inte vara oproportionerligt stort i förhållande till brottet. (Finlex, u.d.)

3. Förebyggande åtgärder

Ett ändamålsenligt rättssystem bör inkludera förebyggande åtgärder. I Finland har vi polisen och besöksförbud som kan utfärdas till offer för olaga förföljelse. (Finlex, u.d.)

4. Utvärdering och uppdatering

En lag måste kontinuerligt utvärderas och uppdateras för att hålla jämna steg med teknisk utveckling och för att säkerställa att den behåller sin relevans över olika tidsperioder. (Finlex, u.d.)

4.3.2 Slutsats

Som slutsats kan vi konstatera att det är mycket komplicerat att bedöma om en lag är ändamålsenlig. Många faktorer påverkar beslutet, och det är sällan som en entydig lösning kan nås. Utifrån denna forskning drar vi slutsatsen, liksom regeringspropositionen, att lagen i stor utsträckning täcker problemet men inte är helt fri från brister. När paragrafen om olaga förföljelse infördes i strafflagen 2014 klargjordes att stalkande beteende är straffbart, men det finns potential för ytterligare förtydliganden.

Enligt källor från finska polisen verkar besöksförbud användas i stor utsträckning som ett sätt att tackla problemet. Detta antyds av polis och andra myndigheter som nästan marknadsför besöksförbud som en snabb lösning för att motverka förföljande beteende utan att behöva involvera rättsorgan i stor omfattning.

Denna forskning indikerar att samhällets låga kunskapsnivå och att alla fall inte rapporteras till polis eller andra myndigheter utgör det primära problemet, snarare än själva lagtexten.

Genom att sprida information och öka medvetenheten om problemet i samhället skulle det möjligtvis rapporteras in fler fall. Detta skulle göra statistiken mer representativ och möjliggöra en ny bedömning av frågan om ändamålsenlig lagstiftning.

5 Skydd mot stalking

Eftersom det finns många olika stalkingsituationer och olika typer av stalking kan det vara utmanande att ge en universell metod för att skydda sig från stalking. I detta kapitel behandlas punkter som en person kan överväga, både i förebyggande syfte och om man har blivit ett offer för stalking. Stalkingsoffer utsätts ofta för hög stress, så det kan vara viktigt att vidta förebyggande åtgärder. Här är några centrala råd: Förstå situationen, samlar bevis, prioritera säkerheten och undvik kontakt med stalkern.

Förstå vad stalking är. En av de viktigaste insikterna både före, under och efter en situation där en person blir utsatt för stalking är att förstå vad stalking egentligen innebär. Som tidigare definierats i arbetet kan stalking förklaras på följande sätt: Upprepad kommunikation mot en persons vilja som skapar rädsla eller oro.

Säkerheten först. Tänk alltid på individens och familjens säkerhet i första hand. Objekt kan gå sönder, bli stulna eller på annat sätt förstöras, men ett liv kommer aldrig tillbaka. Om en stalker blir våldsam utspelas detta oftast först genom att förstöra objekt, till exempel punktera bilens däck. Konfrontera inte stalkern, även om gärningen utspelas direkt på gården. Ta endast bevis på vad personen gör och ring polisen.

Informera även familjemedlemmar utanför hushållet och arbetsplatsen om situationen. Stalkers försöker ofta kontakta dessa för att skrämja, förstöra nätverk, sprida rykten eller få tag på information.

Var försiktig med personlig information. Tänk på vilken typ av personlig information som delas, både i verkliga livet och på internet. Endast dela telefonnummer och adress med nära vänner och familj. När du beställer mat hem via populära appar som Wolt eller Foodora, undvik att ge ut dörrkoden till budet, särskilt om du bor i höghus eller liknande.

Var försiktig online. Om din sociala medieprofil är offentlig, var försiktig med vad du delar. Ett sällan nämnt tips är att vara försiktig även när du publicerar något. Om du vill dela något om din senaste resa eller utekväll, kan det vara bra att göra det nästa dag. Detta är inte bara ett tips för att undvika stalking utan också för att förebygga exempelvis inbrott. (Finska polisen, 2023)

Skydd för barn och familj. Om en person har barn, är det bra att ha en plan för att skydda dem. En ensamstående förälder bör ha en plan för situationer där föräldern exempelvis hamnar på sjukhus eller utsätts för en stalkare som hotar barnens säkerhet. Diskutera med mor- eller farföräldrar om de kan ta hand om barnen under sådana omständigheter och tänk på säkerheten i deras hem. Informera även barnets dagis, förskola eller skola om situationen, särskilt om stalkern försöker kontakta eller hämta barnet under den tiden. (Finska polisen, 2023)

En spärrmarkering kan göras i befolkningsdatasystemet om en person anser att hans eller hennes och/eller familjens hälsa och säkerhet är direkt hotad. En spärrmarkering innebär att befolkningsdatasystemet inte får lämna ut information, såsom hemadress och kontaktuppgifter, och endast lämnas ut till myndigheter med rättighet att behandla sådan information. (RP 19/2013 rd, 2013)

Dokumentation och stödnätverk. Direkt när en misstänkt stalkningssituation uppstår, börja dokumentera allt. Skriv ner, ta bilder eller spela in video; alla dessa händelser kan användas som bevis, och det är bättre att ha för mycket än för lite. En annan viktig aspekt att dokumentera är hur du kände dig under varje situation – om det var rädsla, irritation eller någon annan känsla. Det är bra att dokumentera dessa känslor eftersom det hjälper till att förhindra normalisering av stalkarens beteende. (Finska polisen, 2023)

Att skapa ett nätverk av familj eller nära vänner kan vara till stor hjälp för att hantera den mentala stressen i situationen. Detta nätverk kan också användas som en form av dokumentation, vilket i sin tur kan fungera som bevismaterial. (Finska polisen, 2023)

Besöksförbud. Besöksförbud är ett sätt att försöka avsluta en stalkingsituation. Vem som helst som känner att de behöver ett besöksförbud mot en annan person kan ansöka om det. Ett besöksförbud begärs av tingsrätten, och ansökan bör innehålla följande:

1. Vilka hot eller trakasserier personen upplever.
2. Vem som utgör hotet eller trakasserierna.
3. Hur personen upplever att situationen skulle kunna eskalera, inklusive hur länge det kan fortsätta utan besöksförbud och om det kan möjliggöra nya brott.
4. Bevis och/eller vittnen.

Som skriftliga bevis kan man visa exempelvis meddelanden, både via telefon, sociala medier eller konkreta brev. Det är viktigt att kontakta polisen och söka juridisk hjälp för att få stöd och vägledning i processen. Polisen kan också utfärda ett tillfälligt besöksförbud som senare kan godkännas av tingsrätten. (Finska polisen, 2023)

Följ beslut och råd gjorda av myndighet och polis. Om situationen har utvecklats till den punkt där polis och andra rättsliga organ är inblandade, är det ytterst viktigt att följa deras beslut och råd. Om situationen fortsätter eller eskalerar kan det skapa problem vid framtida rättsliga förfaranden om besluten eller råden inte följs. Trots detta är det viktigt att använda sunt förnuft, och säkerheten bör alltid vara högsta prioritet.

Om situationen känns hopplös och ingenting tycks hjälpa, finns det mer drastiska åtgärder att överväga. En person kan överväga att helt och hållet försvinna med hjälp av säkerhetsföretag. Det är möjligt att ändra hela sin identitet och flytta från platsen. Finsk lag kan vara något tudelad om hur en sådan situation bör hanteras, då lagen i första hand strävar efter att minimera påverkan på offret, men samtidigt kan en sådan lösning avsluta situationen och ses som positivt.

6 Sammanfattning

Syftet med examensarbetet är att redogöra för vilket sätt ett offer skyddas enligt finsk lag och att utvärdera om denna lagstiftning är ändamålsenlig, samt att belysa vad ett offer kan göra i förebyggande syfte. Den huvudsakliga målsättningen med detta arbete är att sprida information och kunskap om ämnet stalking.

Enligt det tidigare sättet att kriminalisera stalking i Finland var brotten utspridda över flera olika paragrafer, såsom hemfridsbrott och misshandel. Europeiska unionen började arbeta mot stalking redan 2011, och Finland implementerade paragrafen om olaga förföljelse 13.12.2013/870 från och med 2014. I denna paragraf samlas nu både tidigare kriminaliserade brott och gärningar som separat sett inte är brottsliga om de inte upprepas.

För att uppnå syftet ställdes följande forskningsfrågor:

1. Varifrån har finska strafflagens olaga förföljelse fått sitt ursprung?

I kapitel 2 konstaterades att de första länderna kriminaliserade stalking 1997. Även i dagens läge har majoriteten av Europeiska unionens medlemsstater inte implementerat en dedikerad kriminalisering av stalking. Dock har många av medlemsstaterna kriminaliserat ett beteende som ligger nära, vilket uppfyller Europeiska unionens krav och gör att de får finnas med på listor som intygar att landet har en antistalkningslag. Finland inkluderas i denna kategori. Strafflagens bestämmelse hade sin grund i Europeiska unionens konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, antagen den 7 april 2011.

2. Är den finska lagen ändamålsenlig då det gäller stalking eller som det nationella begreppet beskriver det, olaga förföljelse.

I det inledande kapitlet om regleringen av stalking inleddes ämnet först på Europeiska unionens nivå genom att konstatera likheter och olikheter i medlemsstaternas lagstiftning. Finland togs som exempel på de punkter som ansågs korrekta, men i det andra kapitlet analyserades specifikt Finland. En slutsats på den primära forskningsfrågan kunde dras på det sättet att det är en svår och komplicerad fråga att ge ett rakt svar på. Under vissa tolkningar verkar vår lag vara tillräcklig, men det finns alltid gråzoner. Det verkar dock ändå

som att vår lag är tillräckligt omfattande, och det primära problemet verkar vara samhällets låga kunskapsnivå i ämnet och att brottet inte rapporteras till polis eller annan myndighet.

Tidigare forskning tyder på att stalking är ett ämne som alltmer forskas om och att information om ämnet snabbt föråldras.

Ett allmänt förekommande problem med stalkning kan anses vara samhällets låga kunskapsnivå, normaliseringen av stalkningsbeteendet, myndigheternas resurser, brottets allmänhet och den låga tröskeln för att betrakta handlingar som stalking.

För att uppfylla syftet med arbetet var det väsentligt att ta en tillbakablick på historien och se hur kriminaliseringen av stalking fick sin början. En slutsats är att beteendet är gammalt och att världen befinner sig i olika skeden av kriminaliseringen.

Under de flertalet analyser av begreppen kunde slutsatsen dras att det inte finns ett allmänt begrepp som beskriver beteendet ännu, bara många olika som alla påminner om varandra men inte betyder exakt samma sak.

För att sprida information och underlätta tankeprocessen togs de olika stalkertyperna upp. Slutsatsen här var att de flesta offren blir stalkade av sin ex-partner, men att det finns andra typer och dessa bör behandlas på olika sätt.

Arbetet avslutas med ett kapitel som behandlar olika sätt och åtgärder en person kan vidta både i förebyggande syfte och i en pågående stalkingsituation. Målet var att sprida kunskap om stalking, och därför ägnades kapitel 5 åt detta ändamål.

6.1 Förslag till fortsatt forskning

Förslag för fortsatt forskning skulle kunna vara hur Finland kan sprida kunskap om ämnet och på så sätt förbättra statistiken för att få en mer realistisk bild av situationen. När mer pålitlig statistik är tillgänglig kan ämnet återigen undersökas på samma nivå, det vill säga genom att använda forskningsfrågan: Är den finska lagen ändamålsenlig?

7 Litteraturförteckning

- Ahvenainen, T. (den 8 september 2000). *Hemfridsbrott, olovlig avlyssning och observation samt ärekränkning och kränkning av privatlivet*. Hämtat från Kommunförbundet.fi:
<https://www.kommunforbundet.fi/cirkular/2000/hemfridsbrott-olovlig-avlyssning-och-observation-samt-arekrankning-och-krankning-av>
- Andström, K. (den 2 september 2003). *Perusasioita oikeustieteestä*. Hämtat från Helsingin yliopisto avoin opisto:
<https://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/oikeustiede/materiaali/osa1.html>
- Catalano, S. (september 2012). *Stalking Victims in the United States - Revised*. Hämtat från U.S. Department of Justice:
https://bjs.ojp.gov/content/pub/pdf/svus_rev.pdf
- Chan, H. C., & Sheridan, L. (den 29 maj 2017). *Is This Stalking? Perceptions of Stalking Behavior Among Young Male and Female Adults in Hong Kong and Mainland China*. Hämtat från <https://journals.sagepub.com/>:
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0886260517711180>
- Council of Europe. (2011). *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against*. Hämtat från Council of Europe:
<https://rm.coe.int/168008482e%20s.10>
- European institute for gender equality. (u.d.). *Denmark - Stalking*. Hämtat från <https://eige.europa.eu/>: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/regulatory-and-legal-framework/legal-definitions-in-the-eu/denmark-stalking>
- Faure, M., Weber, F., & Goodwin, M. (2012). *The Lex Certa Principle in Criminal Law: Reconciling Economics and Human Rights?* SSRN Electronic Journal.
- Finlex. (den 12 december 1889). Strafflag. Finland:
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001>.
- Finlex. (u.d.). *Lainvalmistelun prosessiopas*. Hämtat från <http://lainvalmistelu.finlex.fi/>: <http://lainvalmistelu.finlex.fi/aloite/#esittely>
- Finska polisen. (2023). *Besöksförbud*. Hämtat från Poliisi.fi:
<https://poliisi.fi/sv/besoksforbud>
- Finska polisen. (2023). *Förföljelse*. Hämtat från Poliisi.fi:
<https://poliisi.fi/sv/forfoljelse>
- Fissel, E. R., Reyns, B. W., Nobles, M. R., Fisher, B. S., & Fox, K. A. (den 28 maj 2022). *Cyberstalking Victims' Experiences With Fear Versus Other Emotional Responses to Repeated Online Pursuit: Revisiting the Fear Standard Among a National Sample of Young Adults*. Hämtat från <https://journals.sagepub.com/>:
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/00111287221096374>
- Hjertstedt, M. (2019). *Beskrivningar av rättsdogmatisk metod: om innehållet i metodavsnitt vid användning av ett rättsdogmatiskt tillvägagångssätt*. Hämtat

- från Umeå universitet: <https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1319630/FULLTEXT01.pdf>
- Koskela, M. (den 12 november 2023). *Miehet tarkkailevat salaa naisia pienellä Applen laitteella – poliisi tutkii tapauksia eri puolilla Suomea*. Hämtat från YLE: <https://yle.fi/a/74-20059066>
- Lagen.nu. (u.d.). *Ex officio*. Hämtat från <https://lagen.nu/>: https://lagen.nu/begrepp/Ex_officio
- National Institute of Justice. (april 1996). *Domestic Violence, Stalking, and Antistalking Legislation*. Hämtat från U.S. Department of Justice: <https://www.ojp.gov/pdffiles/stlkbook.pdf>
- Oxfords Learner's Dictionaries. (u.d.). *Definition of stalk verb from the Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Hämtat från <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/stalk_2
- Quinn-Evans, L., Keatly, D. A., Arntfield, M., & Sheridan, L. (den 27 februari 2019). *A Behavior Sequence Analysis of Victims' Accounts of Stalking Behaviors*. Hämtat från <https://journals.sagepub.com/>: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0886260519831389>
- Research Directorate, Immigration and Refugee Board of Canada, Ottawa. (den 1 oktober 2008). *Guyana: Anti-stalking legislation and its effectiveness*. Hämtat från refworld: <https://www.refworld.org/docid/492ac7c328.html>
- RP 19/2013 rd. (den 13 december 2013). *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av strafflagen, 10 kap. 7 § i tvångsmedelslagen och 5 kap. 9 § i polislagen*. Hämtat från <https://www.finlex.fi/>: <https://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2013/20130019.pdf>
- SabiLaw. (den 17 september 2018). *Stalking is an offence in Nigeria*. Hämtat från SabiLaw.org: <https://sabilaw.org/stalking-is-an-offence-in-nigeria/>
- South African law reform commission. (novmeber 2006). *Stalking*. Hämtat från South African law reform commission: Project 130: https://www.justice.gov.za/salrc/reports/r_pr130_stalking.pdf
- Sveriges radio. (den 27 september 2021). *Få anmälningar och fällande domar trots lag om stalkning*. Hämtat från Sverigesradio.se: <https://sverigesradio.se/artikel/fa-anmalningar-och-fallande-domar-trots-lag-om-stalkning>
- Tayebi, N., & Strand, S. (2022). Policing stalking: The relationship between police risk assessment, risk management, and recidivism in stalking cases. *Journal of threat assessment and management Vol. 9 nr. 3*, ss. 171-187.
- van der Aa, S. (2017). New Trends in the Criminalization of Stalking in the EU Member States. i S. van der Aa, *European Journal on Criminal Policy and Research* (ss. 315-333). Springer.

- van der Aa, S., & Römken, R. (u.d.). *The state of the art in stalking legislation – reflections on European developments*. Hämtat från EuCLR:
<https://www.nomos-elibrary.de/10.5235/219174413808445883.pdf>
- Women's Aid Organisation. (den 14 juni 2023). *Malaysia's Anti-Stalking Law Now Operational*. Hämtat från <https://wao.org.my/>:
<https://wao.org.my/malaysias-anti-stalking-law-now-operational/>
- Örebro universitet. (den 14 juni 2023). *RISKSAM: Strukturerad samverkan för prevention av stalkning och våld i nära relationer - Implementering och utvärdering av en riskhanteringsmodell för socialtjänst och polis*. Hämtat från <https://www.oru.se/>:
<https://www.oru.se/forskning/forskningsprojekt/fp/?rdb=p2079>
- Örebro unviersitet. (2021). *De fem stalker-typerna | Stalkers | ORU Talks*. Hämtat från <https://www.youtube.com/>:
https://www.youtube.com/watch?v=50IToNm_xBc&ab_channel=%C3%96rebrouniversitet